

Hollãdiæ integra comita descript.

Kaart van Holland, Gerard en Cornelis de Jode, 1593

<https://hdl.handle.net/1874/20408>

HOLLADIA INTEGRA COMITA. DE SCRIPT

Bescrijvinge van dat vernarde en vruchtbaer graefscap van Holland

Met dat geheele lant van vrecht, dese landen sijn eenijde tijden ouden Romeinsche Provincia gezeent geweest. Waer of dat het lant rusten den Rijn ende die waele nocherrijt den naem Betue behouden heeft. Want gelijcken noch conrey moordich sien, dat den Rijn in voorsede u tijden, door Utrecht ende der stat Leiden, also sijnen cours ofte loop tude zee aldaer genomen heeft, (by dat huijre te Breus) Waer van noch somige rouwigen ofte oude marnagen inde zee liggen, welke 3 maal gesten sijn geweest, te witte

1520. 1552. 1562.

HOLLANDIÆ COMITATVS.

cum Venetijs comparari. Habet præterea hæc Regio Rotterodamum ab Rotero canali, qui ibidem Mosæ miscetur appellatum, clarum vel eò quòd literarum decus Erasimum Rotterodamum genuerit. Est præterea Hollandiæ pagus quem Hagum comitis, *Sgrauen-hæg* vocant, omnium quos Europa habet pulcherrimus, ditissimus, amplissimus, ac capacissimus, ad domum duo millia continens, tam sumptuosarum, vt nulli vrbium cedant, cum ibi totius propemodum regionis nobilitas, ac Regis etiã Palatium Curiaque commorentur, ab hoc loco ad femimilliarium distat Losdunen, Benedictini ordinis monasterium, vbi sepulchrum extat Comitissæ Margaretae, cuius historia relatu non indigna videtur. Hanc quondam pauperula quædam natos ex se gemellos vnus tenens, petebat eleemosynam, cui præter id quod nihil ei largiretur, insultabat, eamque conuictis profindebat, negans possibile esse binos pueros eodem partu edi, nisi binis etiam patribus geniti essent, proinde alterum horum adulterio natum esse: qua contumelia mota misercula hæc, orabat Deum, vt ad vindicandam castitatem pudicitiaque suam permitteret hanc Comitissam eodem partu tot infantes, quot dies annos haberet, dare: idque factum esse testatur eius Epitaphium, quod sic se habet. Illustris Domini Florentij, Comitissæ Hollandiæ filia, cuius mater fuit Machtildis, filia Henrici, ducis Brabantia, fratrem quoque habuit Guilielmum Alemaniæ Regem. Hæc præfata Domina Margareta, Anno salutis 1276. ætatis suæ anno quadagesimo secundo, ipso die Parascheues hora nona ante meridiem, peperit infantes viuos promiscui sexus numero trecentos, sexaginta quatuor: qui postquam per venerabilem Episcopum Guidonem Suffraganeum presentibus nonnullis proceribus, & magnatibus, in pelui quadam, Baptismi Sacramentum percepissent, & masculis Iohânes, femellis verò Elizabeth nomen impositum fuisset, ipsorum omnium vnâ cum matris anima ad Deum æternaliter victurâ redierunt: corpora autem sub hoc saxo requiescunt. Traiectensis Diœcesis, quamuis sit dominium ab Hollandia diuersum: tamen quandoquidem rota propemodum Hollandia circuitur (huic enim à Septentrione, Meridie & Occidente contemina est) ab Ortu autem Geldriam habet, eius hic quoque meminisse opere pretium visum est. Continet autem hæc Vltraiectum, ciuitatem Episcopalem, olim Antoninam dictam, ab Antonio Romano Patricio, qui fugiens Neronis tyrannidem eò confugisse, hancque condidisse fertur. Est vrbis iuxta veterem Rheni alueum, quo præteruehebatur ad mare, priusquã Lecco flu. coniungeretur, vrbis est ampla, spatiosa, præpotens, ac sumptuosissimis ædificijs ornata, territorium oppidis pagisque plusquam excultum. Huius iurisdictioni subsunt Wick, *te duerseden* Batauodurum, Tacito Rhenen, Ormes Tacito, Amersfort & Montfort. Aër ventorum, quibus perflatur regio, beneficio etiam si humidus ac labis nonnihil ex maris lacuumque vicinia contrahere possit, benignus tamen est & salutaris. Terra est submissa ac profunda admodum, ita vt omnes penè fluuij, canales acaquæ ductus, qui maris fluxum atque refluxum sentiunt, quòd minus inundent terram, aggeribus muniendi sint. vnde frequenter hinc inde videte est (miratu dignum) flumina supra reliquam terram emi-

nentiora. Terra ipsa pen'insula est, ac aquis vndique plena, præter enim alueos quos sponte flumina custodiunt, tantum canalium, fossatum ac aquæ ductuum, manu, ac artefactorum, cuiusuis commoditatis causa, qua vltro citroque merces conuehantur, videre est vndequaque, vt terra vniuersa præter Insularum acruum nil esse videatur. Arborum ferè nihil videre est per campos, minus fructuum. Syluas vix habet vllas, præter eam quæ prope Hagum Comitissæ conspicitur, feris vtcunque frequens. Frumenti quoque ob terræ profundum situm parum producit. Verùm prope vicum cui *Sgrauen-sandt* nomen est, feritur metiturque frumenti optimi plusquam vllò alio huius regionis tractu. Er cum parum producat regio frumenti, eiusdem tamen ibidem est abundantia. Vinetis quoque caret, nihilo tamen secius vini plus hic bibitur, quam quibus nascitur locis. Linnm quoque non producit, cum panni linei plures hic quam in vlla orbis parte alia consiciantur. Lanam non habet, & pannos laneos in magno numero concinnant. Lig nis caret, cum naves & aggeres quoque ligneis tum fascibus tum sudibus ingestis plures, quam quouis alius Europæ tractus exstruat. Terra verò pratis pascuisque perquam commoda, cum pecore vt plurimum viuant, cespitibusque excidentis quibus focus ignisque alatur, ingentem materiam præbet. Bobus ac vaccis abundat regio, ouibus caprisque non item. Equos gignit prægrandes ac corpulentos, bonos ac elegantes, hos cum aliquò adoleuerunt, in Frisiam educandos mittunt: ij siquidem qui ibi pascuntur alacriores, fortioresque existunt, quam qui in Hollandia, qui verò ibidem nascuntur Hollandicis multò sunt inferiores, ita vt in Hollandia natus, & in Frisia pascuus equus, ferox, animosus, fortis, bonisque iudicetur. Quem verò fructum capiant è re pecuaria, palam est omnibus: cum (vt dictum est superius) pecore vt plurimum viuant, totaque propemodum Europa butyrum, caseisque huius regionis distrahantur. Piscibus auibisque mirum in modum abundant, ita vt piscibus etiam porcos saginent. Flumina habet præter Rheni Mosæque ostia, Lingam, Roteram, Amsteram, Gaudem, Schiam, Meruam & Barot. Terminatur autem à Septentrione & Occasu Oceano, à Meridie Mosæ flu. & Brabantia, ab ortu partim sinu maris, quem *Zuder-zee* & mare Australe vocant, partim Geldriæ ducatu incipit ab Occidente sub principium 26. gradus longitudinis, vt in *Sgrauen-sande*, & extenditur versus Orientem vsque ad 28. grad. min. 10. vbi Burenium oppidum est. A Meridie sumit initium ad principium 52. gradus latitudinis, vbi Dordracum oppidum est, & extenditur in Septentrionem ad 54. grad. minut. 12. vbi Medenbleick vicus est. Est itaque circa medium noni climatis per Rheni ostia sub initium 19. Paralleli, vbi diem habet prolixiorum horarum 16½. vsque post initium vigesimi Paralleli, vbi diem habet prolixiorum horarum 16½. Si ad miliaria referas eius quantitatem, reperies in longitudine hoc est, ab Occidente in Orientem miliaria Italica 47. Germanica 11½. in latitudine autem, id est, à Meridie in Septentrionem miliaria Italica 72. Germanica 18.

ZELAN-

HOLLANDIÆ COMITATVS.

Hollandiæ nomen probatissimum auctorum nonnulli dici volunt. Hollandiam, terram lignosam significat, *Holt* enim inferiores Germani pro *Holtz*, seu ligno dicunt, & *landi* terram sonat, quod terram hanc olim syluis lucisque horruisse persuasum habeant, quo pacto autem hæc excisæ, erutæque sint, vix constat, nisi quod opinantur nonnulli Oceani inundatione hoc accidisse, aut potius impetuoso maris assultu, quo in inela arenatum vi aduecta, Rheni catarrhactæ obstructæ, eius aquæ inju-mescere coactæ, ac vento hinc inde consistate, quicquid arborum erat obuium, euulsere. Rheni quoque alueos ac ostia mutauit, quo tempore Rhenus Lecco flu. coniunctus est, quod factum dicitur Anno à Christo nato 860. Veteris verò alioi vestigia adhuc animaduertere licet. Terra autem inter hunc & Mahalim interiecta proprio nomine Batauia dicebatur, de qua paulò post dicemus. Huic verò sententiæ hodie refragantur opiniones plurimorum, qui Hollandiam dici asseuerant, tanquam terram cauam seu cauernosam. Cui rei fidem etiam facere aiunt euentum, non ita pridem animaduertitum: Ferunt enim prope Hartlem, vaccam depascentem gramina, in cauernam quandam incidisse, ac triuò post in maris sinu ei oppido versus Orientem opposito, repertam esse. Suffragatur etiam eadem sententiæ Belgarum prouerbium, quo dicitur: *Hollandia bolland*. Hæc olim Batauia dicebatur, à Batauo vt quidam dicunt, filio Regis Cattorum, qui cum adiunctis sibi eiusdem populis viris, ob seditionem à popularibus suis pulsus, terram hanc habitare, cultoreque vacuum occuparunt, fixisque tugurijs colere ceperunt. Cuius rei argumentum est Catwicus locus pen' insulam, terminans ad Septentrionem, que vox non obscure gentis veteris nomen prodit. Dicit enim eorum nomèn retinuisse videntur oppida nonnulla, vt Batenberga, Batauodurum, Batauodurum, quod nunc *VVijk* *re duerseden* dicitur. Huius nominis aliam apud Becanum reperimus rationem: Dicit enim vocem Batauam compositam ex Cimbricis dictionibus, *bar* *ca* *hauen*, quorum illud commodum utilitatemque hoc portum significat, quasi vtilem portum dicat quis. Etymon non ineptum videretur, nisi priorè rationem confirmarent prædicta superior insule pars, etiam nunc Batauicum nomen retinens, de *Berum*, intra Mahalim & Leccam posita: Incolæ eius Catti fuere, vt testatur Tacitus in libello quem de situ & moribus Germanorum conscripsit, inquit: Omnium harum gentium (supple Cif-Rhenauarum) virtute præcipui Bataui non multum exiit, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populos, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani Imperij fierent. Idem historie Augustæ lib. 20. Bataui inquit, donec trans Rhenim agebant, pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Galliarum vacua cultoribus, simulque insulam intervada sitam occupare, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit. Hos itaque Hessorum populares esse præter grauiissimi huius authoris sententiam, confirmat etiam Batenberga Hessorum municipium, de quibus etiam Plutarchus hoc modo refert: Bataui sunt inter Germanos optimi equites, insulam habitantes, quam Rhenus circumfluit. Regio hæc mirum in modum populosa, hominumque diues, vt plurimum procerorum, verantamen bene proportionatorum corporum, ac animosorum, ciuilitate ac politia multum à maioribus differunt: exutis enim feris agrestisque moribus, humanitatem, politiam, ciuilitatem mirum in modum excolunt: placidi, iocundi, ingeniosi, benigni, ac hospitales sunt, contra certe quam de ipsis tradiderit Lemnius, alioqui fide dignus auctor, qui eos simplices, improvidos, incautos, infacetos, inertes, segnes, somniculosos, stolidos, ac minimè astutos esse affirmat. Fæmina eorum elegantes, formæ albæ, & in rebus omnibus gerendis magnæ dexteritatis. Virilia vt plurimum officia exequuntur, præsertim quo ad mercaturam. Vnde regionem peragantibus triplo plures fæminæ quam viri obuiæ sunt, quæ cum currubus, tum cymbis ac holcadibus rerum gerendarum causa vltro citroque comitant. Nusquam gentium, teste Erasmo Rotterodamo Batauo, mediocriter eruditiorum frequentior numerus est. Vulgus autem, vt plurimum mercature, rei pecuarie, nauicæ ac pilcatorie deditum: ad voluptates autem aliquantò propensiores, ob rerum omnium exuberantiam sunt, quibus voluptatis studium imitari solet. In domesticæ suppellectilis nitore palmam vni concedunt Hollandiæ negotiatores, quibus plera-

que orbis pars peragrata est: Hæc olim suos reges habuit, quorum meminit Suetonius in Caligula cap. 44. Verùm Anno Christi 863, à Carolo Caluo Francorum Rege in Comitatum redacta est, eique præfectus est Theodorus è Regio stemmate ortus, isque primus Hollandiæ comes fuit, qua quidem dignitate adhuc fruatur. Hæc regio sub Austriæ Archiducibus, Nobiles perpaucos hodie habet, vnde in pauciores Regiunculas distrahitur, diuiditurque. Egmontensem tamen comitatum, Brederodensem seu Vianensem Baronatum, ac Vltraiectensem diœcesim continet. Quinque præterea minores Insulæ eius iurisdictioni parent, versus Meridiem posite, quæ Zelandias prospectit: earum hæc sunt nomina *Voorn*, in qua Brielia & Geruliet ciuitates: Insula frugifera satis ac tritici ferax. Gaude altera est, que eiusdem nominis oppidum continet. Huic versus Euronotum adiacet *Somersdyck*, aliàs etiam *Voorn*, eò quod à fronte Hollandiæ sit posita. Ei versus Vulturum *Pierschille* & *Corendyck* quarta & quinta Insulæ opponuntur. Præter foli fertilitatem nihil notatu dignum habentes. Bona etiam pars huic regioni accessit superioribus annis, circiter Annum nimirum 1555. quo tempore magnus maris Australis sinus aggeribus circumdatus, ac è maris faucibus ereptus est: ètque terra ea frumenti feracissima, habens in circuiu milliarum Flandricam nouem. Verùm Anno 1570. 1. Octob. seuiente Coro, denuò inundata est eadem pars, verùm incolarum labore ac industria fauente D. Opt. Maximo, postliminio iam vindicata est à fructibus. Negant aliam inueniri regionem, quæ simili spatio tantum oppidorum continet, mediocri quidem magnitudine, sed incredibili politia. Mœnibus circumdata habet 29. quarum sex sunt præcipuæ. Dordracum, quatuor fluminum concursum in Insulam redacta, Mosæ nimirum, Vahalis, Lingæ, ac Meruæ, qui eandem Anno 1421. abroserunt à continenti, Brabantia enim cohærebat, quo tempore etiam vltra septuaginta pagi inundatione submersi, & ad centena hominum millia cum omnibus fortunis ac possessionibus interiere. Ciuitas est ampla pulchra, opulenta, ac præpotens, ædificijs elegantissimis ac magnificis ornata. Herlemum omnium quæ in Hollandia sunt vrbium amplissima, cui incolarum suorum testimonio Typographicæ artis inuentio debetur, quamuis hoc beneficij Maguntinensi vrbis acceptum referant nonnulli. Verùm ne quid laudis debetæ vtrique detrahatur, aiunt eius inuentorem ante perfectam artem morte præuentum, eius deinde seruum Maguntiacum profectum, vbi continuo exercitio ad perfectionem ars perducta est, ita vt hæc atrix seu nutrix, illa artis mater sit. Delft vel Delphi, oppidum à folsis seu aquæ ductibus sic appellatum, fodere enim *delfen* sua lingua. Hinc oriundus erat Scelus ille David Georgius, qui cum illiteratus esset, tamen tantæ erat perspicacitatis ingenij, vt sciam supra quam abominabilem condiderit, atque eò tandem inepit ac impudentiæ profectus, vt se verum Mesiã dicere non dubitaret: is tandem Basilie metu detesti sceleris, vitam cum morte mutauit, ac post mortem inquisitione facta de eius vita, doctrina ac scriptis, rogo addictum est eius cadaver: quod quidem in huius oppidi contumeliam minimè narro, cum vicissim viros honorandos ac suspicendos plurimos genuerit. Est hic locus omni propemodum orbi notissimus ex cereuisia quam abundantissimè eius incolæ coquunt ac distrahunt. Leyden quam Ptolomæus Lugdunum Batauorum dicit. Hinc oriundus fuit Ioannes à Leyden sartor, qui se regem fecerat Anabaptistarum ac Monasteriensium vrbem VVestphaliæ, vi armisque occupabat, ac tandem ab Episcopo vrbis expugnata, cauea ferrea inclusus, è turri suspensus, ac tandem miserere, vti mernerat, supplicio affectus est. Goudix quoque ciuitas est populosa, diuèisque, ad Insulam flu. posita. Amsterodamum, emporium post Antverpiensè omnium celeberrimum, quæ habet Belgica, quæ quotannis appellant classes ducentarum ac trecentarum nauium ex omnibus Europæ partibus confluentium, ex Gallia, Anglia, Hispania, Lusitania seu Portugallia, Polonia, Liouonia, Suedia, Noruegia, Islandia ac Oostlandia, ita vt sæpè numero vnâ ibi videre liceat in portu ad quingentas naues ac hælades, quæ prospectum præbent planè magnificum. Ciues tam sunt opulenti, ampleque fortunæ, vt eiusmodi classe aduecta, ipsi omnes merces tam promptè coëmant, vt quinto sextorue die ab aduentu suo expeditæ naues, rursusque mercibus alijs onerate quouis remeant vnde profectæ erant. Vrbis fundamenta sunt trabes ligneæ, locis vndosis ingeniose admodum infixi, vt ædificia quamuis magnifica sustentare queant. Et vt dicam simul optima, siue diuitias, siue populum, siue etiam ærem, aquam, firmam, quantitatem, siue præterea aquæ ductuum, quos canales vocant, per quos naues admittuntur: fabricas species, poterit hæc cum Venetijs